

เล่มที่
1

เอกสารประกอบการเรียนรู้

ชุด หลักธรรมนำชีวิต

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

วิชา ส22101 สังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

พระรัตนตรัย : ธรรมคุณ 6

นางสาวราตรี ข้างปัด

ตำแหน่งครู ชำนาญการ

โรงเรียนเทิงวิทยาคม

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 36

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

คำชี้แจง

1. เอกสารประกอบการเรียนรู้ ชุด หลักธรรมนำชีวิต กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีจำนวน 5 เล่ม ประกอบด้วย

เล่มที่ 1 พระรัตนตรัย : ธรรมคุณ 6

เล่มที่ 2 อริยสัจ 4

เล่มที่ 3 ทุกข์ : ธรรมที่ควรรู้

เล่มที่ 4 สมุทัย : ธรรมที่ควรละ

เล่มที่ 5 นิโรธ : ธรรมที่ควรบรรลุ

2. เอกสารประกอบการเรียนรู้ ชุด หลักธรรมนำชีวิต กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เล่มที่ 1 พระรัตนตรัย : ธรรมคุณ 6 เล่มนี้ เมื่อศึกษาจบแล้ว นักเรียนจะมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ ความหมายและองค์ประกอบของพระรัตนตรัยเกี่ยวกับความหมายและคุณค่าของธรรมคุณได้เป็นอย่างดี

3. ส่วนประกอบของเอกสารประกอบการเรียนรู้ ประกอบด้วย

3.1 คำชี้แจง

3.2 คำแนะนำการใช้เอกสารประกอบการเรียนรู้ สำหรับครู

3.3 คำแนะนำการใช้เอกสารประกอบการเรียนรู้ สำหรับนักเรียน

3.4 แบบทดสอบก่อนเรียนรู้

3.5 เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียนรู้

3.6 มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด/สาระสำคัญ

3.7 จุดประสงค์การเรียนรู้/สาระการเรียนรู้

3.8 เนื้อหาที่ศึกษา

3.9 ใบงาน

3.10 แนวคำตอบใบงาน

3.11 แบบทดสอบหลังเรียนรู้

3.12 เกลยแบบทดสอบหลังเรียนรู้

คำแนะนำการใช้เอกสารประกอบการเรียนรู้ สำหรับครู

เอกสารประกอบการเรียนรู้ ชุด หลักธรรมนำชีวิต กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ใช้สำหรับ ประกอบการเรียนการสอนรายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ครูควรปฏิบัติดังนี้

1. ศึกษาเอกสารประกอบการเรียนรู้คู่กับแผนการจัดการเรียนรู้ในเรื่องเดียวกัน มาล่วงหน้าอย่างละเอียด
2. เตรียมสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนที่จะต้องใช้ทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง ให้พร้อมก่อนสอน หากมีปัญหาจะได้แก้ไขก่อนทำการสอน
3. ขณะปฏิบัติกิจกรรม ครูสังเกตและประเมินพฤติกรรมผู้เรียนทั้งรายบุคคล และรายกลุ่ม
4. ตรวจสอบคำตอบใบงานจากแนวคำตอบใบงานเพื่อดูพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน
5. ตรวจสอบกระดาษคำตอบของแบบทดสอบก่อนเรียนรู้-หลังเรียนรู้
6. กระตุ้นให้นักเรียน เรียนรู้อย่างตั้งใจ และสนใจปฏิบัติกิจกรรม ตามที่ครูมอบหมาย เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุตามจุดประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ
7. เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละครั้ง ครูต้องให้นักเรียน เก็บสื่อการเรียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย หากเล่มใดชำรุดก็ซ่อมแซมเพื่อเก็บไว้ใช้ครั้งต่อไป

คำแนะนำการใช้เอกสารประกอบการเรียนรู้ สำหรับนักเรียน

เอกสารประกอบการเรียนรู้ ชุด หลักธรรมนำชีวิต กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ใช้สำหรับ ประกอบการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

นักเรียนควรปฏิบัติดังนี้

1. ทำแบบทดสอบก่อนเรียนรู้ลงในกระดาษคำตอบ
2. ศึกษาเอกสารประกอบการเรียนรู้ตามลำดับกิจกรรม และทำใบงานตามที่กำหนดให้
3. ขณะปฏิบัติกิจกรรม ครูจะทำการสังเกตและประเมินพฤติกรรมผู้เรียนทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม
4. เมื่อทำใบงาน ตรวจสอบคำตอบใบงานจากแนวคำตอบใบงาน เพื่อดูพัฒนาการเรียนรู้ของตนเอง
5. เมื่อศึกษาเอกสารประกอบการเรียนรู้ตามลำดับกิจกรรม และทำใบงานตามที่กำหนดให้ครบทุกใบงานแล้ว ทำแบบทดสอบหลังเรียนรู้ลงในกระดาษคำตอบ
6. ตรวจสอบกระดาษคำตอบของแบบทดสอบก่อนเรียนรู้หลังเรียนรู้ เพื่อดูพัฒนาการเรียนรู้ของตนเอง
7. การเรียนรู้ของนักเรียนควรตั้งใจและสนใจปฏิบัติกิจกรรม เพื่อให้การเรียนรู้ของนักเรียนบรรลุตามจุดประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ
8. เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละครั้ง ควรเก็บสื่อการเรียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

ก่อนศึกษาเอกสารประกอบการเรียนรู้
มาทำแบบทดสอบก่อนเรียนรู้กันก่อนนะคะ

ที่มา : <https://www.dmc.tv>

แบบทดสอบก่อนเรียนรู้ เรื่อง พระรัตนตรัย - ธรรมคุณ 6
รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

- คำชี้แจง : 1. ให้นักเรียนทำเครื่องหมายกากบาท (X) ทับตัวอักษร ก ข ค และ ง
ที่เห็นว่าถูกต้องที่สุดลงในกระดาษคำตอบ
2. ข้อสอบมีทั้งหมด 10 ข้อ (10 คะแนน) ใช้เวลา 10 นาที

-
1. “เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า” เป็นองค์ประกอบของพระรัตนตรัย
ที่มีความสัมพันธ์กับข้อใด
- ก. พระพุทธ
 - ข. พระธรรม
 - ค. พระสงฆ์
 - ง. อุบาสก อุบาสิกา
2. พระรัตนตรัย หมายถึงอะไร
- ก. ตะกร้า 3 ใบ
 - ข. คัมภีร์ 3 ตะกร้า
 - ค. แก้วอันประเสริฐ
 - ง. แก้วอันประเสริฐ 3 ดวง
3. การทำความเคารพพระรัตนตรัย แสดงความเคารพด้วยวิธีการในข้อใด
- ก. การนั่งคุกเข่าและการไหว้
 - ข. การยืนตรงและการกราบ
 - ค. การไหว้และการกราบ

ง. การยืนตรงและการไหว้

4. พระธรรม มีคุณสมบัติที่สำคัญ คืออะไร

ก. ควรแนะนำให้สาธุชนมาศึกษา

ข. เป็นสังฆธรรมที่ทันสมัยอยู่ทุกกาลสมัย

ค. สามารถรู้ด้วยตนเอง เป็นจริงตลอดกาล

ง. ควรรับพระธรรมเข้ามายึดถือไว้ในจิตใจ

5. ข้อใด **ไม่** จัดอยู่ในธรรมคุณ 6

ก. เอหิพัสสโก

ข. วิชาจรณสมปนโน

ค. สวาग्ขาโต ภควตา ธมโม

ง. ปจจตตํ เวทิตัพโพ วิญญูหิ

6. เมื่อนำธรรมะไปปฏิบัติ จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ยกเว้นข้อใด

ก. จิตใจผ่องใส

ข. มีทรัพย์สินมากมาย

ค. มีความสุขความสงบ

ง. ปราศจากความเดือดร้อน

7. พระธรรมเป็นสิ่งที่วิญญูชนรู้ได้เฉพาะตน หมายความว่าอย่างไร

ก. เป็นสิ่งที่สามารถปฏิบัติแทนกันได้

ข. เป็นสิ่งที่ศึกษาได้เฉพาะบุคคลเท่านั้น

ค. เป็นสิ่งที่รับรู้ได้จากการถ่ายทอดของบุคคลอื่น

ง. เป็นสิ่งที่จะต้องศึกษาพิจารณาและเข้าใจด้วยตนเอง

8. นักเรียนบูชาพระรัตนตรัย มีจุดประสงค์เพื่ออะไร

ก. เพื่อให้ประสพกับความสมหวัง

ข. เพื่อแสดงความกตัญญูกตเวที

ค. เพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์

ง. เพื่อให้จิตใจมีความสงบ

9. การปฏิบัติตนของนักเรียนข้อใด ที่แสดงถึงการระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย ได้โดยง่าย และเหมาะสมกับวัยมากที่สุด

- ก. การสวดมนต์ก่อนนอน
- ข. การทำบุญตักบาตร
- ง. การบริจาคทาน
- ค. การแผ่เมตตา

10. “คนดี” ในทางพระพุทธศาสนา ต้องมีคุณสมบัติสำคัญตามข้อใด

- ก. ประพฤติชอบทั้งกาย วาจา และใจ
- ข. ให้ความอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา
- ค. เคยผ่านการบวชเรียนมาแล้ว
- ง. ชอบทำบุญตักบาตรทุกวัน

เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียนรู้ เรื่อง พระรัตนตรัย - ธรรมคุณ 6

รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ข้อที่	คำตอบ
1	ข
2	ง
3	ง
4	ค
5	ข
6	ข
7	ง
8	ง
9	ก
10	ก

มาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ 1 : ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 : รู้และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของ พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ตัวชี้วัด

ส 1.1 ม.2/8 อธิบายธรรมคุณและข้อธรรมสำคัญในกรอบอริยสัจ 4 หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด เห็นคุณค่าและนำไปพัฒนาแก้ปัญหาของชุมชน และสังคม

สาระสำคัญ

พระรัตนตรัย หมายถึง แก้วประเสริฐ 3 ดวง ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ คุณของพระพุทธเจ้า (พุทธคุณ) มี 9 ประการ คุณของพระธรรม (ธรรมคุณ) มี 6 ประการ และคุณของพระสงฆ์ (สังฆคุณ) มี 9 ประการ

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. อธิบายความหมาย ความสำคัญของพระรัตนตรัย และปฏิบัติตนต่อพระรัตนตรัย ได้ถูกต้อง
2. วิเคราะห์ความสำคัญของธรรมคุณ 6 ได้อย่างมีเหตุผล
3. เห็นคุณค่าของธรรมคุณ 6
4. นำธรรมคุณ 6 ไปเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติตนให้เกิดผลดีต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้

สาระการเรียนรู้

1. พระรัตนตรัย
2. ธรรมคุณ 6

พระรัตนตรัย

ความสันติสุขของชาติ เกิดจากคนในชาติประพฤติตนเป็นพลเมืองดี ไม่ละเมิดกฎหมายของบ้านเมือง กฎหมายเป็นเครื่องมือที่ใช้ควบคุมการกระทำทางกาย วาจา อันเป็นพฤติกรรมภายนอกของมนุษย์เท่านั้นไม่สามารถหยั่งลึกถึงความคิดในจิตใจของมนุษย์ได้

มนุษย์ได้เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน ในการพึ่งพาอาศัยกันด้วยความสงบราบรื่นและผาสุกด้วยการไม่ทำความชั่ว ทำความดีตามคำสอนของศาสนา พระพุทธศาสนามีโครงสร้างสำคัญ คือ พระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งหากมองในเชิงสัญลักษณ์แล้วก็กล่าวได้ว่าพระรัตนตรัยเป็นโครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา เพราะเมื่อนึกถึงพระพุทธศาสนาเราจะนึกถึงพระรัตนตรัย ดังนั้น เราอาจสรุปได้ว่าพระพุทธศาสนา

มีพระรัตนตรัยเป็นแกนกลาง โดยมอริยสัจ 4 เป็นหลักการสำคัญ (ชาคริต อาชวอำรุง. 2552 : 177-178)

ความหมายของพระรัตนตรัย

พระรัตนตรัย หมายถึง แก้วอันประเสริฐ หรือสิ่งมีค่ายิ่ง 3 ประการ เป็นสิ่งที่ควรเคารพบูชา พระรัตนตรัย ได้แก่

1. พุทธรัตนะ แก้วอันประเสริฐ คือ พระพุทธเจ้า หรือเรียกสั้นๆ ว่า พระพุทธ
2. ธรรมรัตนะ แก้วอันประเสริฐ คือ พระธรรม
3. สังฆรัตนะ แก้วอันประเสริฐ คือ พระสงฆ์

ความสำคัญของพระรัตนตรัย

1. พระรัตนตรัยเป็นสิ่งที่เคารพบูชาของพุทธศาสนิกชนอย่างสูงสุด

2. พระรัตนตรัยเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชน
3. พระรัตนตรัยเป็นหลักที่ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้
4. พระรัตนตรัยเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา

องค์ประกอบของพระรัตนตรัย

พระรัตนตรัย ได้แก่

1. พุทธรัตนะ แก้วอันประเสริฐ คือ พระพุทธเจ้า หรือเรียกสั้นๆ ว่า พระพุทธ
2. ธรรมรัตนะ แก้วอันประเสริฐ คือ พระธรรม
3. สังฆรัตนะ แก้วอันประเสริฐ คือ พระสงฆ์

พระพุทธ

พระธรรม

พระสงฆ์

ที่มา : www.wataz.org

1. **พระพุทธ** หมายถึง พระพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาของพุทธศาสนา ทรงค้นพบ สัจธรรมด้วยการตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง แล้วทรงนำมาเผยแพร่ สั่งสอนให้ประพฤติกปฏิบัติตาม แนวทางที่ถูกต้อง พระองค์ทรงใช้ความเพียรพยายาม แสวงหาความรู้ในธรรมชาติ

เพื่อช่วยให้มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์และทรงสอนประชาชนถึงวิธีที่มีความสุขความเจริญ ทั้งทางโลกและทางธรรม (นิชา แก้วพานิช. 2549 : 112)

พระพุทธเจ้าประสูติ พระพุทธเจ้าตรัสรู้ พระพุทธเจ้าปรินิพพาน
เราบูชาพระพุทธ เพื่อ (นภดล ขวัญชนะภักดี. 2547 : 123)

1. ให้เกิดความศรัทธาในความเป็นมนุษย์ เพราะพระพุทธ หรือ พระพุทธเจ้า ก็เป็นมนุษย์เหมือนกับเราทุกคน เพราะมาจากความเป็นมนุษย์เหมือนกัน พระพุทธเจ้า ก็ได้พัฒนาพระองค์จนได้ตรัสรู้โพธิญาณ

2. ระลึกถึงความดีของพระองค์ทั้ง 3 ประการ คือ

2.1 พระปัญญาคุณ ทรงมองเห็นความจริงของธรรมชาติ ทรงสามารถวางหลักการดำเนินชีวิต แนะนำสั่งสอนประชาชนได้ผลดี

2.2 พระวิสุทธิคุณ ทรงฝึกตัวเองให้บริสุทธิ์ จนกระทั่งไม่มีความโลภ โกรธ หลง ความเกียจคร้านและข้อเสียอื่น ๆ เหลืออยู่ เป็นผู้สะอาดทั้งกาย วาจา ใจ

2.3 พระกรุณาคุณ ทรงออกสั่งสอนประชาชนให้ดำเนินชีวิตที่ดีงาม ไม่เบียดเบียน ให้ช่วยเหลือกัน รู้จักแก้ปัญหา พ้นจากความทุกข์ยากเดือดร้อนและมีความสุข

3. เตือนใจให้เราพัฒนาตนเอง ทั้งทางด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา เพื่อให้เรามีชีวิตที่ดีงามอย่างท่าน

การปฏิบัติตนต่อพระพุทธ

1. ระลึกถึงคุณของพระองค์
2. แสดงความเคารพนับถือ
3. เคารพต่อสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้า ฯลฯ
4. ศึกษาและปฏิบัติตามพระจริยวัตร
5. เคารพบูชากล่าวคำสรรเสริญ

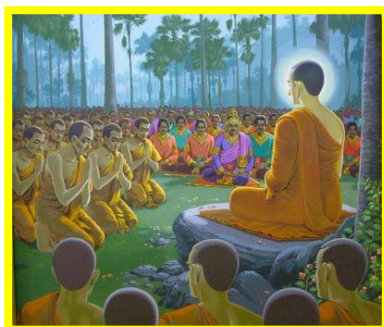

ที่มา : www.wataz.org

2. **พระธรรม** หมายถึง ความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบแล้วนำมาสั่งสอนแก่ชาวโลก คือ หลักอริยสัจ 4 พระธรรมวินัยที่เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แยกเป็น 2 กลุ่ม (นิชา แก้วพานิช. 2549 : 113)

คำสั่ง คือ ระเบียบที่บุคคลต้องปฏิบัติตาม มีทั้งข้อห้ามไม่ให้กระทำ และข้อบังคับให้กระทำ

คำสอน คือ ธรรมะที่เป็นความจริง ความดีงาม พระพุทธองค์ทรงสอนให้ละเว้นในสิ่งที่ควรละเว้น

หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

ที่มา : www.our-teacher.com

เราบูชาพระพุทธ เพื่อเตือนใจให้ศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่อให้เรามีชีวิตที่ดี และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (นภดล ขวัญชนะภักดี. 2547 : 124)

การปฏิบัติตนต่อพระธรรม

1. ระลึกถึงคุณของพระธรรมและสวดมนต์สรรเสริญ
2. แสดงความเคารพนับถือ
3. เคารพต่อสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์จารึกพระธรรม
4. ฟังธรรมหรือกล่าวธรรมโดยเคารพ
5. ส่งเสริมและชักชวนกันปฏิบัติตาม
6. ศึกษาให้เข้าใจและปฏิบัติตาม
7. ไม่นำพระธรรมไปใช้ในทางที่ไม่เหมาะสม

การสวดมนต์หมู่สรรเสริญพระรัตนตรัย

กิจกรรมเข้าค่ายปฏิบัติธรรม

ที่มา : <http://www.kalyanamitra.org/th>

กิจกรรมการฟังธรรม ที่มา : www.board.palungjit.com

3. พระสงฆ์ หมายถึง สาวกของพระพุทธเจ้า ได้แก่ กลุ่มคนที่เกิดความศรัทธา เลื่อมใสในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ยอมสละเพศฆราวาสออกมาบวชในพุทธศาสนา มีหน้าที่ 3 ประการ คือ (นิชา แก้วพานิช. 2549 : 114)

- 3.1 ศึกษาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
- 3.2 ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
- 3.3 สอนผู้อื่นให้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ตามคำสั่งสอน

พระสงฆ์

ที่มา : www.baanmaha.com

เราบูชาพระสงฆ์ เพราะ (นภดล ขวัญชนะภักดี. 2547 : 125)

1. ท่านเป็นผู้รักษารธรรม และนำธรรมะมาแนะนำสั่งสอนเรา
2. ท่านเป็นบุคคลตัวอย่างที่ใช้ชีวิตตามหลักธรรม

3. พระสงฆ์หลายท่านสามารถบรรลุธรรมขั้นสูงสุด เป็นพระอรหันต์เหมือนกับ
พระพุทธเจ้า ถ้าเราปฏิบัติตามหลักธรรม เราก็จะสามารถเป็นเช่นนั้นได้

การปฏิบัติต่อพระสงฆ์

1. เคารพบูชาระลึกถึงคุณของพระสงฆ์อยู่เสมอ
2. แสดงความเคารพนับถือ
3. ไม่เอาพระสงฆ์บังหน้าในการประกอบอาชีพ
4. บำรุงส่งเสริมพระสงฆ์ผู้ศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย
5. ให้เกียรติพระสงฆ์ สถาปนสงฆ์
6. ปฏิบัติตามคำสอนและช่วยทำกิจของท่าน

ธรรมคุณ 6

พระพุทธเจ้ามีคุณลักษณะ 9 ประการ เรียกว่า พุทธคุณ 9 พระธรรมมีคุณลักษณะ
6 ประการ เรียกว่า ธรรมคุณ 6 พระสงฆ์มีคุณลักษณะ 9 ประการ เรียกว่า สังฆคุณ 9
ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึง ธรรมคุณ 6

พระธรรม หมายถึง ความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ ซึ่งเป็นหลักความจริง
ที่มีในธรรมชาติอยู่แล้ว พระองค์ได้ค้นพบและนำมาสั่งสอนแก่ชาวโลก หลักธรรมเป็นสิ่งสำคัญ
ยิ่งของศาสนา หลักธรรมของพระพุทธองค์เป็น อกาลิโก (ไม่ล้าสมัย) เพราะเป็นหลักคำสอนที่
พิสูจน์ความจริงได้ตลอดเวลา แม้พระองค์จะเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว แต่หลักธรรมยังคง
อยู่ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดและเผยแผ่ ดังพุทธดำรัสที่ได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า “ธรรมวินัย
ใดที่เรา ตถาคตแสดงแล้ว บัญญัติแก่เธอทั้งหลาย จักเป็นศาสนาของเธอทั้งหลาย เมื่อเรา

ตถาคตล่วงลับไปแล้ว” ซึ่งเราชาวพุทธที่ดีจึงควรเคารพ และเห็นความสำคัญของพระธรรม โดยพยายามศึกษาเพื่อให้เข้าใจได้อย่างถูกต้อง ถ้าหากเข้าใจไม่ถูกต้องในหลักธรรม ก็ถือว่ามิได้เคารพสักการะในพระธรรม ดังมีในบทสวดสรรเสริญพระธรรมคุณ ดังนี้

(วิทย์ วิศทเวทย์. ม.ป.ป. : 143)

สวากขาโต ภควตา ธัมโม

สันติภูริโก อกาลิโก

เอหิप्สสิโก โอปนยิโก

ที่มา : www.talk.mthai.com

พระธรรมเป็นสมบัติประดัดใจให้เจริญ ให้เป็นคนสมบูรณ์ เป็นคนดี คนงาม
และอยู่อย่างสงบสุข และพระธรรมเป็นรัตนดวงที่ 2 ของโลก

“เพราะเป็นความจริงอันประเสริฐและมีคุณค่าต่อชีวิต”

ความหมายและคุณค่าของธรรมคุณ

ธรรมคุณ 6 หมายถึง คุณของพระธรรม 6 ประการ ซึ่งประกอบด้วย

(ธิดา พชรวัลย์. 2548 : 137)

1. สุวาชาโต ภควตา ธัมโม (สุวาชาโต ภควตา ธัมโม) แปลว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสดีแล้ว คือ ตรัสไว้เป็นความจริงแท้ อีกทั้งงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถะ (เนื้อความใจความ) พร้อมทั้งพยัญชนะ (อักษร) ประกาศหลักการครองชีวิตอันประเสริฐ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง

2. สนฺทิฎฺฐิโก (สนฺทิฎฺฐิโก) แปลว่า อันผู้ปฏิบัติธรรมจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง คือ ผู้ใดปฏิบัติธรรม ผู้ใดบรรลุธรรม ผู้นั้นย่อมเห็นประจักษ์ด้วยตนเองไม่ต้องเชื่อตามคำบอกของผู้อื่น ผู้ใดไม่ปฏิบัติธรรม ไม่บรรลุธรรม ถึงผู้อื่นจะบอกก็เห็นชัดไม่ได้

3. อกาลิโก (อกาลิโก) แปลว่า ไม่ประกอบด้วยภาค คือ การปฏิบัติธรรมไม่ขึ้นกับกาลเวลา พร้อมเมื่อใด บรรลุได้ทันที บรรลุเมื่อใด เห็นผลได้ทันที อีกอย่างว่าความเจริญเป็นอยู่อย่างไร ก็เป็นอยู่อย่างนั้น ไม่จำกัดด้วยกาลเวลา

4. เอหิปัสสิโก (เอหิปัสสิโก) แปลว่า ควรเรียกให้มาดู คือ เชิญชวนให้มาชม และพิสูจน์ได้หรือทำลายต่อการตรวเป็นของจริงและดีจริง

5. โอปนยิโก (โอปนยิโก) แปลว่า ควรน้อมเข้ามา คือ ควรน้อมนำหลักธรรมเข้ามาไว้ในใจ หรือน้อมใจเข้าไปให้ถึงหลักธรรม ด้วยการปฏิบัติให้เกิดมีขึ้นในใจ หรือให้ใจบรรลุถึงอย่างนั้น หมายความว่าเชิญชวนให้ทดลองปฏิบัติดูอีกอย่างหนึ่งว่า

เป็นสิ่งที่นำผู้ปฏิบัติให้เข้าไปถึงที่หมายคือนิพพาน

6. **ปจจตตํ เวทิตัพโพ วิญญูหิ** (ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ) แปลว่า อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน คือ เป็นวิสัยของวิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตนเองเท่านั้น หรือรู้ได้จำเพาะตน ต้องทำต้องปฏิบัติจึงรับรู้หรือเสวยได้เฉพาะตัว ทำให้กันไม่ได้ เอาจากกันไม่ได้ และรู้ได้ประจักษ์ที่ในใจของตนเอง

พระธรรมคุณ 6 สรุปลงได้ 2 อย่าง คือ

1. ความเป็นธรรมดั่งาม
2. สนับสนุนผู้ปฏิบัติให้ดั่งามตามธรรม

พระพุทธเจ้าทรงแจกแจงธรรมแก่พระสงฆ์ และสาวกทั้งหลาย

ที่มา : www.our-teacher.com

คุณค่าหรืออานิสงค์ของการศึกษา เรื่อง ธรรมคุณ

การรู้ความหมายของธรรมคุณ 6 เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะจะได้เข้าใจและเห็นคุณค่าของพระธรรมที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสั่งสอน โดยศึกษาพระธรรมวินัย ให้เข้าใจอย่างถูกต้องเพื่อนำไปเป็นกรอบแนวทางในการดำเนินชีวิต เพราะทุกวันนี้ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา ต่างก็สวดมนต์โดยไม่รู้ความหมาย หลงงมงายว่าเมื่อสวดมนต์แล้วจะบันดาลให้ตนเองได้พบกับความสุขความสมหวัง จึงทำให้ความมุ่งหมายของพระธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาไม่สำเร็จประโยชน์อย่างแท้จริง

ดังนั้น เมื่อทราบความหมายและจุดมุ่งหมายแล้ว จึงเป็นการง่ายที่จะปฏิบัติตาม เพราะพระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสั่งสอนมากมาย ซึ่งเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ทุกหมู่เหล่า ทุกเพศทุกวัย ตั้งแต่เกิดจนตาย (เพ็ญสุรัตน์ หอมแย้ม และคณะ. 2551 : 80-81)

คุณของพระธรรม อีกนัยหนึ่ง ได้แก่

1. พระธรรมรักษาผู้ปฏิบัติไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว
2. พระธรรมทำให้เรารู้ดีรู้ชั่ว
3. พระธรรมทำให้เรารักกันและช่วยเหลือกัน
4. พระธรรมทำให้ชีวิตเราเจริญก้าวหน้า
5. พระธรรมทำให้เราเป็นคนดีและมีความสุข

โลกเราจำเป็นต้องพึ่งพระธรรมเป็นเครื่องหล่อหลอมและยึดเหนี่ยวจิตใจ เพื่อความสงบสุขของมวลมนุษยโลก การปฏิบัติตนเป็นคนดี ไม่ทำชั่ว ทำแต่ความดี ตามพระธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาโดยมีความศรัทธาในพระธรรมคำสั่งสอนเป็นที่ตั้งเท่านั้นก็สามารถช่วยมวลมนุษย

โลกให้สงบสุขได้ ธรรมะที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบแล้วเทศนาสั่งสอนเมื่อเรานำไปปฏิบัติจะทำให้ตนเองนั้น มีความสุข ความสงบ ปราศจากความเดือดร้อนรำคาญใจต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น ฉะนั้น ชาวพุทธโดยทั่วไปจึงควรสวดสรรเสริญพระธรรมที่พระพุทธองค์ ทรงตรัสสอน ด้วยบทธรรมคุณ

6

สรุป พระรัตนตรัย

พระรัตนตรัย

“แก้วประเสริฐ 3 ประการ”

พระพุทธ

พระธรรม

พระสงฆ์

ศาสนาของพระพุทธศาสนา
ผู้ทรงค้นพบสัจธรรม

ด้วยพระองค์เอง

สาวกผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอน
ของพระพุทธเจ้าแล้วนำมา
เผยแผ่แก่ชาวโลก

คำสั่ง คำสอน สัจธรรม
ที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ

ธรรมคุณ 6

สวากขาโต

พระธรรมเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ดีแล้ว

สันติภูตฺติโก

เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติพึงเห็นได้ด้วยตนเอง

อกาลิโก

เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ และให้ผลได้ ไม่จำกัดกาล

เอหิปัสสโก

เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกับผู้อื่นว่า ท่านจงมาดูเถิด

โอปนยิโก

เป็นสิ่งที่น้อมเข้ามาใส่ตัว

ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ

เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน

เรื่อง.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ชื่อ-สกุล.....ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เลขที่.....

คำชี้แจง : ให้นักเรียนอธิบายความหมายของคำหรือข้อความต่อไปนี้

1. พระพุทธหมายถึงใคร

.....

2. พระธรรมคืออะไร

.....

3. พระสงฆ์หมายถึงใคร

.....

4. พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ มีอย่างละกี่ประการ

.....

5. พระธรรมเป็นหลักครองชีวิตอันประเสริฐ หมายความว่าอย่างไร

.....

6. “พระธรรมไม่เกี่ยวเนื่องด้วยกาลเวลา” หมายความว่าอย่างไร

.....

7. สรวากขาโต ภคฺวตา ธัมโม หมายความว่าอย่างไร

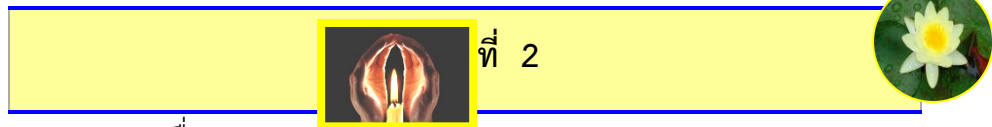
.....

8. อกาลิโก หมายความว่าอย่างไร

.....

9. โอปนยิโก หมายความว่าอย่างไร

10. ปัจจัยตั้ง เวทิตัพโพ วิญญูหิติ หมายความว่าอย่างไร

เรื่อง.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ชื่อ-สกุล.....ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เลขที่.....

คำชี้แจง : ให้นักเรียนศึกษากรณีตัวอย่าง แล้วตอบคำถามต่อไปนี้

คุณพลอยเป็นแม่ค้าขายขนมจีนคนหนึ่งในตำบลหนองสังข์ ชอบไปทำบุญที่วัดและ
สนทนารธรรมกับพระสงฆ์เสมอ พระท่านสอนให้คุณพลอยซื่อสัตย์ต่ออาชีพ เอาใจลูกค้ารัก
ครอบครัว และเก็บหอมรอมริบเงินทองที่หามาได้ด้วยหยาดเหงื่อและแรงกาย คุณพลอยแบ่งเงิน
ที่หาได้ออกเป็นสี่ส่วน ส่วนที่ 1 ใช้จ่ายในครอบครัว ส่วนที่ 2 ทำบุญบริจาคทานตามกำลังตน
ส่วนที่ 3 ให้บิดามารดาที่ต้องเลี้ยงดู ส่วนที่ 4 เก็บไว้ใช้ในยามจำเป็น

คุณพลอยปฏิบัติเช่นนี้เสมอ

ส่วนคุณสายไหมเป็นเพื่อนคุณพลอย ชอบใช้เวลาว่างในการอยู่ในวงการพนัน ใช้เงินที่
สามีให้ไว้สำหรับใช้จ่ายในครอบครัวหมดก่อนกำหนด ทำให้มีปากมีเสียงกับสามีไม่เว้นแต่ละวัน
คุณพลอยเตือนบ่อย ๆ แต่คุณสายไหมกลับพูดว่า “คนเราเกิดมาจะตายเมื่อไหร่ก็ไม่รู้ ควรแสวงหา
ความสุขใส่ตัวให้มาก ๆ ดีกว่า”

ที่มา : www.tkc.go.th

1. การดำเนินชีวิตระหว่างคุณพลอยกับคุณสายไหม บุคคลที่ดำเนินชีวิตดีและถูกต้อง

คือ

เหตุที่นักเรียนเลือกบุคคลดังกล่าว เพราะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. คุณสายไหมพูดว่า “คนเราเกิดมาจะตายเมื่อไรก็ไม่รู้ ควรที่จะแสวงหาความสุขใส่ตัวเองให้
มาก ๆ” นักเรียนคิดว่าคุณสายไหมมีความสุขตามที่เธอพูดจริงหรือไม่

เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

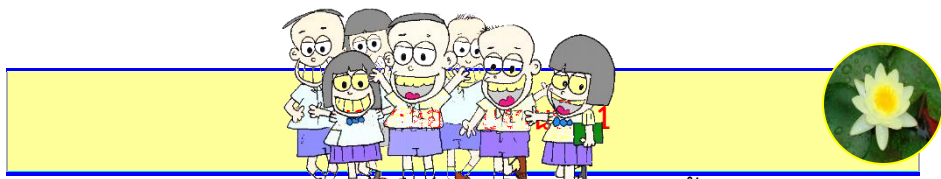
.....

.....

.....

นักเรียนจะเลือกดำเนินชีวิตแบบใครดี บอกครูให้ทราบหน่อย

.....(ดีมาก ตอบตรงใจครูเลย)

คำชี้แจง : ให้นักเรียนอธิบายความหมายของคำหรือข้อความต่อไปนี้

1. พระพุทธหมายถึงใคร

.....องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาของพระพุทธศาสนา.....

2. พระธรรมคืออะไร

.....คำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งที่เป็นคำอธิบายเกี่ยวกับความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ และเป็นคำสอนให้มนุษย์ประพฤติดีต่อกัน.....

3. พระสงฆ์หมายถึงใคร

.....หมู่สาวกที่ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า และเผยแผ่คำสอนให้แก่คนทั่วไป.....

4. พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ มีอย่างละกี่ประการ

.....พุทธคุณมี 9 ประการ ธรรมคุณมี 6 ประการ สังฆคุณมี 9 ประการ.....

5. พระธรรมเป็นหลักครองชีวิตอันประเสริฐ หมายความว่าอย่างไร

.....พระธรรมช่วยชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้ไปสู่ความเจริญที่แท้จริง.....

6. “พระธรรมไม่เกี่ยวเนื่องด้วยกาลเวลา” หมายความว่าอย่างไร

.....พระธรรมมีความจริงแท้อยู่เสมอ ไม่ว่าเวลาจะผ่านไปนานเท่าใด พระธรรมก็ยังมีความจริงแท้เสมอ.....

7. สวากขาโต ภควตา ธัมโม หมายความว่าอย่างไร

.....พระธรรมเป็นคำสอนอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว เป็นความจริงแท้ เป็นหลักครองชีวิตอันประเสริฐ.....

8. อกาลิโก หมายความว่าอย่างไร

.....ผู้ปฏิบัติตามพระธรรมเมื่อใดก็ให้ผลเมื่อนั้น เป็นความจริงตลอดเวลาไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย.....

9. โอปนยิโก หมายความว่าอย่างไร

.....พระธรรมเป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาไว้ในใจ เพื่อยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในชีวิต จะได้บรรลุถึง.....

ความหลุดพ้น.....

10. ปัจจัยตั้ง เวทิตัพโพ วิญญูติ หมายความว่าอย่างไร

.....พระธรรมเป็นสิ่งที่วิญญูชน จะรู้ได้เฉพาะตน ต้องปฏิบัติตามจึงจะรู้ ทำแทนกันไม่ได้

แนวคำตอบใบงานที่ 2

คำชี้แจง : ให้นักเรียนศึกษากรณีตัวอย่าง แล้วตอบคำถามต่อไปนี้

คุณพลอยเป็นแม่ค้าขายขนมจีนคนหนึ่งในตำบลหนองสังข์ ชอบไปทำบุญที่วัดและ สนทนาธรรมกับพระสงฆ์เสมอ พระท่านสอนให้คุณพลอยซื่อสัตย์ต่ออาชีพ เอาใจลูกค้ารัก ครอบครัว และเก็บหอมรอมริบเงินทองที่หามาได้ด้วยหยาดเหงื่อและแรงกาย คุณพลอยแบ่งเงิน ที่หาได้ออกเป็นสี่ส่วน ส่วนที่ 1 ใช้จ่ายในครอบครัว ส่วนที่ 2 ทำบุญบริจาคทานตามกำลังตน ส่วนที่ 3 ให้บิดามารดาที่ต้องเลี้ยงดู ส่วนที่ 4 เก็บไว้ใช้ในยามจำเป็น คุณพลอยปฏิบัติเช่นนี้ เสมอ

ส่วนคุณสายไหมเป็นเพื่อนคุณพลอย ชอบใช้เวลาว่างในการอยู่ในวงการพนัน ใช้เงินที่ สามีให้ไว้สำหรับใช้จ่ายในครอบครัวหมดก่อนกำหนด ทำให้มีปากมีเสียงกับสามีไม่เว้นแต่ละวัน คุณพลอยเตือนบ่อย ๆ แต่คุณสายไหมกลับพูดว่า “คนเราเกิดมาจะตายเมื่อไหร่ก็ไม่รู้ ควร แสวงหาความสุขใส่ตัวให้มาก ๆ ดีกว่า”

1. การดำเนินชีวิตระหว่างคุณพลอยกับคุณสายไหม บุคคลที่ดำเนินชีวิตดีและถูกต้อง

คือ.....

เหตุที่นักเรียนเลือกบุคคลดังกล่าว เพราะ

.....(พิจารณาคำตอบของนักเรียนโดยให้อยู่ในดุลยพินิจของครูผู้สอน).....

2. คุณสายไหมพูดว่า “คนเราเกิดมาจะตายเมื่อไหร่ก็ไม่รู้ ควรที่จะแสวงหาความสุขใส่ตัวเองให้ มาก ๆ” นักเรียนคิดว่าคุณสายไหมมีความสุขตามที่เธอพูดจริงหรือไม่

เพราะเหตุใด.....(พิจารณาคำตอบของนักเรียนโดยให้อยู่ในดุลยพินิจของครูผู้สอน).....

ศึกษาเอกสารประกอบการเรียนรู้จบแล้ว

ลองมาทำแบบทดสอบหลังเรียนรู้กันนะคะ

ที่มา : <https://www.dmc.tv>

แบบทดสอบหลังเรียนรู้ เรื่อง พระรัตนตรัย - ธรรมคุณ 6

รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

- คำชี้แจง : 1. ให้นักเรียนทำเครื่องหมายกากบาท (X) ทับตัวอักษร ก ข ค และ ง ที่เห็นว่าถูกต้องที่สุดลงในกระดาษคำตอบ
2. ข้อสอบมีทั้งหมด 10 ข้อ (10 คะแนน) ใช้เวลา 10 นาที

1. พระรัตนตรัย หมายถึงอะไร
 - ก. ตะกร้า 3 ใบ
 - ข. คัมภีร์ 3 ตะกร้า
 - ค. แก้วอันประเสริฐ
 - ง. แก้วอันประเสริฐ 3 ดวง
2. “ เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ” เป็นองค์ประกอบของพระรัตนตรัยที่มีความสัมพันธ์กับข้อใด
 - ก. พระพุทธ
 - ข. พระธรรม
 - ค. พระสงฆ์
 - ง. อุบาสก อุบาสิกา
3. การทำความเคารพพระรัตนตรัย แสดงความเคารพด้วยวิธีการในข้อใด
 - ก. การไหว้และการกราบ
 - ข. การยืนตรงและการไหว้
 - ค. การยืนตรงและการกราบ
 - ง. การนั่งคุกเข่าและการไหว้

4. พระธรรม มีคุณสมบัติที่สำคัญ คืออะไร
 - ก. ควรแนะนำให้สาธุชนมาศึกษา
 - ข. สามารถรู้ด้วยตนเอง เป็นจริงตลอดกาล
 - ค. ควรรับพระธรรมเข้ามายึดถือไว้ในจิตใจ
 - ง. เป็นสัจธรรมที่ทันสมัยอยู่ทุกกาลสมัย
5. ข้อใด **ไม่** จัดอยู่ในธรรมคุณ 6
 - ก. วิชชาจรณสมปนโน
 - ข. สวาग्ขาโต ภคฺวตา ธมฺโม
 - ค. ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ
 - ง. เอหิปสฺสโก
6. พระธรรมเป็นสิ่งที่วิญญูชนรู้ได้เฉพาะตน หมายความว่าอย่างไร
 - ก. เป็นสิ่งที่สามารถปฏิบัติแทนกันได้
 - ข. เป็นสิ่งที่ศึกษาได้เฉพาะบุคคลเท่านั้น
 - ค. เป็นสิ่งที่รับรู้ได้จากการถ่ายทอดของบุคคลอื่น
 - ง. เป็นสิ่งที่จะต้องศึกษาพิจารณาและเข้าใจด้วยตนเอง
7. เมื่อนำธรรมะไปปฏิบัติ จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ยกเว้นข้อใด
 - ก. ปราศจากความเดือดร้อน
 - ข. มีความสุขความสงบ
 - ค. มีทรัพย์สินมากมาย
 - ง. จิตใจผ่องใส
8. “คนดี” ในทางพระพุทธศาสนา ต้องมีคุณสมบัติสำคัญตามข้อใด
 - ก. ชอบทำบุญตักบาตรทุกวัน
 - ข. เคยผ่านการบวชเรียนมาแล้ว
 - ค. ประพฤติชอบทั้งกาย วาจา และใจ
 - ง. ให้ความอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา

9. การปฏิบัติตนของนักเรียนข้อใด ที่แสดงถึงการระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย
ได้โดยง่าย และเหมาะสมกับวัยมากที่สุด

ก. การสวดมนต์ก่อนนอน

ข. การทำบุญตักบาตร

ค. การแผ่เมตตา

ง. การบริจาคทาน

10. นักเรียนบูชาพระรัตนตรัย มีจุดประสงค์เพื่ออะไร

ก. เพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์

ข. เพื่อให้จิตใจมีความสงบ

ค. เพื่อให้ประสพกับความสมหวัง

ง. เพื่อแสดงความกตัญญูคุณเวทีย

เฉลยแบบทดสอบหลังเรียนรู้ เรื่อง พระรัตนตรัย - ธรรมคุณ 6

รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ข้อที่	คำตอบ
1	ง
2	ข
3	ก
4	ข
5	ก
6	ง
7	ง
8	ก
9	ก
10	ข

พระรัตนตรัย จำไว้ แก้วทั้งสาม
สิ่งดงาม เลอค่า ประเสริฐศรี
อันพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์นี้
เป็นสิ่งที่ ควรบูชา ศรัทธาเอย

พระธรรมจะมีประโยชน์ก็ต่อเมื่อ
นำไปปฏิบัติ การศึกษาพระธรรมนั้น
เป็นการศึกษาเกี่ยวกับชีวิตและตนเอง
เพื่อเตือนตนเอง แล้วธรรมก็จะรักษาตน
ดังพุทธสุภาษิตว่า
“ ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี ” แปลว่า

บรรณานุกรม

ชาคริต อาชวอำรุง. (2552). **บูชาพระรัตนตรัย**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวย.

ธิดา พชรวัลย์. (2548). **ติวเข้มเตรียมสอบวิชาสังคมศึกษา กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 3 สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้าวิชาการ จำกัด.

นพดล ขวัญชนะภักดี. (2547). **พระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ประสานมิตร จำกัด.

นิชา แก้วพานิช. (2549). **เสริมสาระการเรียนรู้พื้นฐาน สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ม. 2**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เดอะบู๊ค จำกัด.

เพ็ญสุรัตน์ หอมแย้ม และคณะ. (2551). **คู่มือสอบสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3**. นนทบุรี : ไทเนรมิตกิจ อินเทอร์เน็ตโปรดักส์ จำกัด.

วิทย์ วิศทเวทย์. (ม.ป.ป.). **หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม พระพุทธศาสนา ม.2**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : ร่มเกล้า จำกัด (ฝ่ายการพิมพ์).

<http://www.baanmaha.com> สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน 2561

<http://www.board.palungjit.com> สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน 2561

<http://www.dhammajak.net> สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน 2561

<https://www.dmc.tv> สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน 2561

<http://www.kalyanamitra.org/th> สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2561

<http://www.our-teacher.com> สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2561

<http://www.talk.mthai.com> สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2561

<http://www.tkc.go.th>

สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2561

<http://www.wataz.org>

สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2561